

TE WHAWHAI KI TARANAWAARA.

TE HINGANGA O TIANARA KORONI. KI KUTURANA (KOODOOSRAND).

I mea matou i ta matou korero whakamutunga mo te whawhai i tera rerenga o Te Pipiwharaura: — "Ki ta matou whakaaro tera e rereke nga rongo korero o te whawhai i roto i enei ra tata. Kei te tatari atu matou ki hinganga o Tianara Koroni, ki te oranga hoki o Reirimete." Tika rawa taua whakaaro a matou. Katahi tonu a Te Pipiwharaura ka maunu atu i tona kohanga, ka tae mai te waea whakaatu i te hinganga o Tianara Koroni ratou ko tana ope katoa i raro i a ia. I patu waea a Tianara Rapata ki te 'Tari Whawhai' i Ingarangi i te ata o te Turei te 27 o nga ra o Pepuere. Ko nga kupu enei o tana waea:—

"No te ata-po nei i tuku mai ai a Tianara Koroni i a ratou ko tana ope katoa hei herehere ma matou.

Kei roto ratou i toku hopuni e noho ana i maianei.

Kua ea te parekura i te Puke i Matupa (Majuba Hill)."

[Ko te parekura e korerotia nei e Tianara Rapata no te 27 o nga ra o Pepuere, i te tau 1881. E 600 te ope a te Ingarahi, kaore rawa kia whai morehu kia aha. Otira i morehu ano engari i roto herehere katoa. I hinga ki tenei whawhai a Tianara Kori (Colley) he tangata rongo-nui i era ra. Ko te parekura nui tenei a te Pua ki runga ki te Ingarahi, e waiho tonu nei e ratou hei tawai, hei taunu, hei mea whakamanamana ma ratou ki te Ingarahi. I muri i te hinganga o Tianara Kori ka tonoa a Tianara Rapata e te Kawanatanga o Ingarangi kia haere hei kai-whakahaere mo taua whawhai. I te moana tonu ia e haere ana ka houbia te rongo; ko te take tenei i kore ai e ea taua parekura i taua wa ano. Ka taka nga tau 19 i muri mai o taua parekura ka ara nei ano te whawhai. No te ra ano o taua parekura, ara no te 27 o Pepuere, i te tau 1900, ka hinga a Tianara Koroni ratou ko tana ope katoa i raro i a ia. Ka ea te mate, uta atu hoki. Ka ngaro nga makenu, ka pai te ingoa o te iwi.]

Te taenga o te waea a Tianara Rapata ki Ingarangi, ka panuitia ki roto o te Paremata. Katahi ka tangi te umere a nga kaumatua, a nga ruanuku o Ingarangi. Kaore ano kia ta-matemate noa te umere ka hapainga ko te

waiata whakanui i te Kuini, kaore e mohiotia he waiata he aha, i te kawenga a te koa, a te tukunga iho he taringa, he korokoro, tana patunga. Otira, waiho kia koa ana, he tino take nui tenei mo te koa. I mua ake nei e tae mai ana nga rongo — kua hinga te Ingarahi, kua hinga te Ingarahi — katahi ano te rongo i rereke. Kaore i roa kua tae taua rongo ki nga whenua katoa i raro i te mana o Ingarangi. Ka tangi nga pere, ka tangi nga peene, ka tangi nga repo o nga manuao, ka whakatarea nga haki, ka mahia nga mahi ngahau, nga mahi ahuareka katoa hei whakaatu i te nui o te koa. I kati katoa nga kura i taua ra, he whakaaro kia uru ano hoki te whakatupuranga e tupu ake nei, ki tenei hari nui, hei whakamaumabara kia ratou i te toa o ratou matua a nga ra e takoto mai nei.

I roto i enei ahuareka katoa e kore e ngaro te ingoa o te Kuini me to Tianara Rapata. Ae, kia kaha te whakanui a Tianara Rapata, i te autai, i te toa. He iwi toa taua te Maori, he iwi whakanui hoki i nga tangata toa. Tena ra, hikitia mai te rangi o te umere mo Tianara Rapata; kia turi te taringa, kia whango te waha: hapainga mai hoki te waiata i raro iho nei:—

"E nga iwi katoa, tūpoki parepare
I a Rapata ra te kōkiri aua"

NGA HEREHERE.

I eke atu a Tianara Koroni ma runga i te hoiohi i tona haerenga kia kite i a Tianara Rapata, ki te tuku hoki i a ratou ko tana ope hei herehere ma te Ingarahi. Te kitenga mai a Tianara Rapata i a ia ka tu mai ki runga ki te whakanui; ka mutu te ringaringa, ka mutu nga mihi, ka whakatakotoria te kai, ka whakamanuhiritia. Ko nga tilanga rangatira enei a te Ingarahi e kuare ana i te Pua. Ko nga tangata katoa i roto herehere mai i raro i a Tianara Koroni, e 48 nga apiha, e 4300 nga hoia. Tera e tino nui atu nga herehere, engari no tetahi po atu tetahi wehenga iti o taua ope i omaoma ai. I whia ano etahi o taua iwi i omaoma ra e Tianara Piriti (French), mau ake i a ia e 540. He tokomaha ano nga wahine i roto i te ope a Tianara Koroni. Te taenga mei o taua iwi ki roto ki te hopuni o te Ingarahi, ka whakaheke e nga wahine te roimata, hua noa tera a ratou tane e patupatua. I taua rangi ano ka utautai nga herehere ki runga i te tereina, ka kawea ki Keepa-Taone, he taone nui no te Ingarahi ki te pito rawa ki te tonga o Awherika. He tino ope nui tonu i tonoa e Tianara Rapata hei tiaki haere i aua